

РОЛЬ СІМ'Ї В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Крістіна БОГОМАЗ,

*аспірантка третього курсу кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

*асистент вчителя, корекційний педагог Комунального закладу середньої
освіти «Середня загальноосвітня школа № 2» Дніпровської міської ради*

[*Kbogomaz45@gmail.com*](mailto:Kbogomaz45@gmail.com)

Анотація. Розглянуто проблему ролі сім'ї в соціально-психологічній адаптації дітей з розладами аутистичного спектру. Теоретичний аналіз означеної проблеми показав, що сім'я виступає основним соціальним середовищем для дитини, в якому вона формує свої вірування, цінності, навички та сприйняття світу. Однією з найважливіших проблем сучасної освіти є соціально-психологічна проблема адаптації дітей із розладами аутистичного спектру молодшого віку до навчання. Визначили, що мовленнєва компетентність – це система практичних знань про звукову, лексичну і граматичну сторони мовлення, котрими повинен опанувати індивід для того, аби брати участь в актах мовленнєвої комунікації. Охарактеризували основні етапи шкільної адаптації дітей з РАС до школи. Розглянули чинники, які мають великий вплив на рівень адаптації дитини до навчання в школі. А також означили основні особливості соціально-психологічної адаптації дітей із розладами аутистичного спектру до навчальної діяльності. Визначили ключові ролі сім'ї у житті кожної дитини з розладами аутистичного спектру.

Ключові слова: молодший шкільний вік, розлади аутистичного спектру, соціально-психологічна адаптація, сім'я, навчання.

Abstract. The problem of family role in the socio-psychological adaptation of children with autism spectrum disorders is considered. The theoretical analysis of this problem showed that family is the main social environment for a child, in which he/she forms his/her beliefs, values, skills and perception of the world. One of the most important problems of modern education is the socio-psychological problem of adapting children with disorders of the autistic

spectrum at a young age to learning. It is determined that speech competence is a system of practical knowledge about the sound, lexical and grammatical aspects of speech, which an individual must master in order to participate in acts of speech communication. The main stages of school adaptation of children with ASD were characterized. The factors that have a great influence on the level of child's adaptation to school were considered. And also, the main features of social and psychological adaptation of children with autistic spectrum disorders to educational activities were distinguished. The key roles of family in the life of each child with autism spectrum disorders were determine.

Key words: primary school age, autism spectrum disorders, social-psychological adaptation, family, education.

Актуальність. Відповідно до Державних стандартів початкової освіти, ключовою метою навчання та виховання молодших школярів є формування всебічно та гармонійно розвиненої особистості. Ця ціль чітко відображена в законодавчих актах України, зокрема, у Законі України «Про загальну середню освіту». Крім того, вона знайшла своє місце у «Національній доктрині розвитку освіти» та «Концепції загальної середньої освіти». Дані документи акцентують увагу на необхідності підготовки дитини до успішного навчання в закладі середньої освіти. Однією з основних тенденцій сучасного етапу розвитку національної системи освіти є інтеграція дітей із розладами аутистичного спектру (РАС) в освітній процес [3].

Початок навчання в школі – це є одним з найважливіших періодів у житті дитини. Це пов'язано зі зміною соціального середовища дитини, зміною статусу і зайняттям нової позиції – позиції «школяра» [3]. Також цей період пов'язаний з різними аспектами розвитку і становлення дитини як особистості.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства тема соціально-психологічної адаптації дітей молодшого шкільного віку є дуже актуальною, оскільки, від цього процесу залежить подальший розвиток особистості. Роль сім'ї в соціально-психологічній адаптації дітей з розладами аутистичного спектру є надзвичайно важливою та багатогранною. Сім'я виступає основним соціальним середовищем для дитини, в якому вона формує свої вірування, цінності, навички та сприйняття світу. Актуальність обраної теми визначається тим, що за даними деяких дослідників (Н. Вострокнутова, В. Гур'єва, Н. Заваденко, В.

Ковальова, Р. Овчарова та ін.) сьогодні від 15 до 40 % дітей відчувають виражені соціально-психологічні труднощі при адаптації до навчальної діяльності [3]. Діти з РАС є більш схильними до виникнення проблем із пристосуванням до шкільного життя.

Мета роботи. теоретично дослідити важливість та визначити ключові ролі, які відіграє сімейне середовище у процесі соціально-психологічної адаптації дітей з розладами аутистичного спектру до соціальних та психологічних викликів, що виникають у їх житті.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в усьому світі розлади аутистичного спектру в дітей трапляються частіше за дитячі онкологічні захворювання, синдром Дауна, порушення слуху та зору, взятих разом. РАС є надзвичайно складною проблемою як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Сучасний етап розвитку теорії і практики спеціальної педагогіки, психології характеризується посиленою увагою до поглибленого вивчення особливостей розвитку дітей з РАС, їхніх когнітивних можливостей, до виявлення особливостей формування в них пізнавальних, психічних функцій, розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних відносин, комунікативної поведінки, що має велике науково-практичне значення [6]. Проблема навчання, виховання та розвитку цієї категорії дітей сягає своїм корінням у симптоми РАС. Виявлення симптомів аутизму та визначення ознак надасть можливість зрозуміти проблему, отже, надати ефективну допомогу. На сьогодні проблема ранньої діагностики та психолого-педагогічної корекції дітей з особливостями у розвитку входить до кола надзвичайно важливих, оскільки частка здорових новонароджених суттєво знижується з кожним роком [5]. РАС стає однією з головних причин дитячої інвалідності. Прогноз залежить від ступеня тяжкості аутистичних розладів, наявності чи відсутності органічних уражень, розвитку інтелекту, мови та своєчасності психолого-педагогічних заходів. Відомо, що за відсутності лікування, корекційної допомоги майже 70 % дітей з РАС мають надалі тяжкі порушення та потребують постійного догляду сторонніх осіб.

Сучасний науковий погляд на розлад аутистичного спектру є загальноживаним скороченим відповідником дефініцій «загальні розлади розвитку» (МКХ-11) та «розлади аутистичного спектру» (РАС) (DSM-V) та застосовуваного в клінічній практиці терміну «первазивні розлади розвитку») такий: це тяжка форма патології розвитку, що характеризується порушеннями соціальних, комунікативних і мовленнєвих функцій, а також наявністю нетипових інтересів і форм

поведінки; є спектральним розладом, типові симптоми та прояви якого можуть спостерігатися у різних комбінаціях і відрізнятися різними ступенями тяжкості [5].

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти є соціально-психологічна проблема адаптації дітей із розладами аутистичного спектру молодшого віку до навчання. Термін «адаптація» – (від латинського *adapto* – пристосовую) це пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища. Процеси соціально-психологічної адаптації спрямовані на збереження гомеостазу (від грецького *homeo* – подібний, *status* – стояння) тобто рухливо-урівноваженого стану будь-якої системи, де рівновага зберігається її протидією зовнішнім і внутрішнім факторам, що порушують цю противагу [4].

Термін адаптація виник у другій половині XVIII ст. Уведення його у науковий обіг пов'язують з ім'ям німецького фізіолога Ауберта, який використав цей термін для характеристики явищ пристосування, що виражається у підвищенні чи зниженні чутливості у відповідь на дію адекватного подразника [2].

Соціально-психологічна адаптація – це процес взаємодії особистості із середовищем, при якому особистість повинна враховувати особливості середовища, й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію значимих ланцюгів. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні адекватних способів задоволення основних потреб [1].

Найважливішу роль у розвитку дітей із розладами аутистичного спектру науковці відводять колективу однолітків, оскільки від характеру міжособистісних стосунків в колективі залежить психологічний стан дитини, її ставлення до діяльності, до інших людей і до себе. РАС може стати причиною виникнення умов, які перешкоджають формуванню та прояву активної життєвої позиції дітей, встановленню між ними дружніх і ділових стосунків [4].

Тому в спеціальній педагогіці та психології більш поширений термін «соціально-психологічна адаптація», він використовується для опису проблем та труднощів, які виникають в процесі навчання дитини у закладі освіти. Під соціально-психологічною адаптацією дітей із розладами аутистичного спектру до закладу освіти розуміється процес звикання дитини до шкільних порядків, до нового для дитини середовища, до нових умов життя [3].

Дитина в закладі освіти повинна звикнути не тільки до організації шкільної діяльності, а й до своєї нової соціальної ролі. Також важливим є те, що діти з розладами аутистичного спектру повинні звикнути до особливостей засвоєння знань в ході уроку. Урок характеризується тим, що вчитель обмежений певними часовими рамками, навчальною програмою і повинен орієнтуватися на клас в цілому, а не на окремих учнів.

Часто зустрічаються випадки, коли дитина може легко засвоїти потрібний матеріал в процесі індивідуальних занять, але не розуміє його в ході уроку. Ця ситуація розглядається як дитини до урочної системи взаємовідносин з учителем.

У зв'язку з початком навчальної діяльності міняється структура домашнього розпорядку, адже після уроків дитина повинна вдома виконати домашнє завдання. Через це діти повинні уже по іншому організовувати свій час, адже цей процес займає також важливе значення в навчанні.

Згідно з дослідженням Н. Лусканової, процес шкільної адаптації дітей з РАС можна розділити на декілька етапів, кожен з яких має свої особливості і характеризується різною мірою напруженості функціональних систем організму [2]:

- перший етап – орієнтувальний, коли весь комплекс нових впливів на дитину напочатку навчання відповідають бурхливою реакцією і значним напруженням практично всі системи організму. Ця «фізіологічна буря» триває 2–3 тижні;

- другий етап – нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить якісь оптимальні варіанти реакцій на ці впливи;

- третій етап – період відносно стійкого пристосування, коли організм знаходить найбільш сприятливі варіанти реагування на навантаження, що вимагає найменшого напруження всіх систем.

Тривалість всіх трьох фаз адаптації приблизно 5–6 тижнів (вересень – жовтень). Можливі індивідуальні відмінності для різних учнів.

Варто пам'ятати, що такі зміни, як початок навчання в школі, можуть призвести до порушення нервово-психічного стану дитини. Це викликає зміни в поведінці, погіршення навчання та інші проблеми, пов'язані з успішністю.

Одним з найважливіших факторів, що впливає на соціально-психологічну адаптацію дітей із розладами аутистичного спектру є функціональна підготовленість до навчання у школі. Дослідження психологічної готовності дітей до школи приділили велику увагу багато

вітчизняних психологів; по-різному підходили до даної проблеми. Наприклад, Л. Божович визначає вимоги, що ставляться школою до дитини і одночасно виділяє такі новоутворення в її психіці, які відповідають цим вимогам. Так, у дитини, що приходить в школу, повинен бути певний рівень пізнавальних інтересів, готовність до зміни соціальних позицій, бажання вчитись, опосередкована мотивація, внутрішні етичні норми, самооцінка.

На думку Л. Баженової та інших дослідників, що працюють в межах цього напрямку, сукупність даних психологічних властивостей і якостей і являє собою психологічну готовність до навчання [5].

Як показують дослідження психологів, психологічна готовність до школи тісно зв'язана із зміною соціальної позиції дитини в суспільстві, а також із специфікою навчальної діяльності в молодшому шкільному віці. Більшість дітей в основному готові до школи. Вони хочуть бути учнями, приймають вимоги вчителя як суспільно значимі і неминучі. Проте, ряд дітей для успішної їх діяльності на уроці вимагають до себе додаткової уваги з боку вчителя, і тому їх психологічну готовність до школи слід виявляти раніше і в повному обсязі, тобто діагностувати різноманітні її сторони: інтелектуальну готовність; вольову готовність; мотиваційну готовність, а також сформованість у дитини правильного ставлення до вчителя, як дорослого, що виконує певні функції, розвиток необхідних форм спілкування з ровесниками [2].

Несформованість однієї чи двох сторін готовності до школи (наприклад, інтелектуальної чи вольової при наявності навіть досить високої мотивації) веде до виникнення труднощів соціально-психологічної адаптації дітей із розладами аутистичного спектру до навчальної діяльності в умовах воєнного стану.

Також формуванню психологічних проблем дитини можуть допомагати будь-які індивідуальні заняття, якщо методика їх проведення відрізняється від урочної. Не рідко зустрічаються випадки, коли батьки для підвищення ефекту занять з дитиною по підвищенню окремих навичок повністю орієнтуються на його особистісні якості: увагу, мотивацію, втомлюваність та ін. [1] Оскільки психіка дитини адаптується до такого процесу навчання, то в подальшому він не зможе самостійно організувати для навчання в класі, так як він потребує підтримки зі сторони старших. Ця ж сама ситуація може спостерігатися і в групових заняттях, які орієнтовані на індивідуальні особливості дитини, або, коли учням дозволяють вести себе як вони захочуть, а також коли навчання

побудоване повністю на інтересах дитини. У такому разі, дитині буде дуже важко адаптуватися до звичайного освітнього процесу у школі [5].

У дослідженні М. Шпак виділено 3 рівні адаптації дітей до школи [6]:

1. Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно налаштований до школи: приймає правила та вимоги без труднощів; швидко засвоює навчальний матеріал; глибоко і повно оволодіває програмою, успішно розв'язує складні завдання; ввічливий і уважний до вказівок і пояснень вчителя; виконує доручення охоче й сумлінно, без потреби в зовнішньому контролі; проявляє високий інтерес до самостійної навчальної діяльності, ретельно готується до кожного уроку; користується позитивним статусом серед однокласників.

2. Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно налаштований до школи: відвідування уроків не викликає в нього негативних емоцій; він легко сприймає навчальний матеріал, коли вчитель пояснює його детально і наочно; засвоює основний зміст програми з усіх предметів та самостійно розв'язує стандартні задачі; зосереджений і уважний під час виконання завдань, доручень і вказівок учителя, хоча потребує контролю з боку дорослих; проявляє зацікавленість і зосередженість на завданнях, які є для нього цікавими; майже завжди готується до уроків і сумлінно виконує домашні завдання; має хороші стосунки з багатьма однокласниками.

3. Низький рівень адаптації. Першокласник проявляє негативне або байдуже ставлення до школи: часто скаржиться на здоров'я і погане самопочуття, переважно перебуває в пригніченому настрої; порушує дисципліну; засвоює навчальний матеріал, який пояснює вчитель, лише частково; самостійна робота з підручником викликає труднощі, під час виконання завдань не виявляє інтересу; нерегулярно готується до уроків, потребує постійного контролю, систематичних нагадувань і мотивації з боку вчителя та батьків; може зберігати працездатність і увагу лише за наявності тривалих перерв для відпочинку; для розуміння нового матеріалу та розв'язання задач за зразком потребує значної допомоги від вчителя і батьків; виконує доручення під контролем і без особливого бажання; пасивний, не має близьких друзів, знає імена та прізвища лише деяких однокласників. Очевидно, існує тісний причинно-наслідковий зв'язок між рівнем адаптації школяра і умовами, в яких він виховувався.

Існують різноманітні чинники, які мають великий вплив на рівень адаптації дитини до навчання в школі. Готовність дитини до школи можна

визначити за допомогою таких параметрів, як планування, мотивація, контроль, рівень розвитку інтелекту.

Планування – вміння організувати свою діяльність відповідно до цілі [6]:

- низький рівень – дії дитини не відповідають цілі;
- середній рівень – дії дитини частково відповідають змісту цілі;
- високий рівень – дії дитини повністю відповідають змісту цілі.

Контроль – вміння зіставляти результати своїх дій зі змістом цілі [5]:

- низький рівень – повна невідповідність результатів зусиль дитини до поставленої цілі;
- середній рівень – часткова відповідність результатів зусиль дитини до поставленої цілі;
- високий рівень – дитина може сама зіставити результати з поставленою ціллю.

Мотивація навчання – прагнення знаходити приховані властивості предметів, закономірності в властивостях навколишнього світу і використовувати їх [2]:

- низький рівень – дитина орієнтується тільки на властивості предметів, які доступні органам чуття.
- середній рівень – дитина прагне орієнтуватися на деякі загальні властивості навколишнього світу.
- високий рівень – яскраво виражене прагнення знаходити приховані від безпосереднього сприйняття властивості навколишнього світу, присутнє бажання використовувати ці знання в своїх діях.

Рівень розвитку інтелекту [3]:

- низький – невміння слухати другу людину, виконувати логічні операції аналізу, порівняння, узагальнення, абстракції та конкретизації в формі словесних понять;
- нижче середнього – невміння слухати другу людину, помилки в виконанні всіх логічних операцій в формі словесних понять;
- середній – невміння слухати другу людину, прості логічні операції – порівняння, узагальнення – виконуються без помилок, більш складні – абстракція, конкретизація, аналіз – допускаються помилки;
- високий – можливі деякі помилки в розумінні другої людини і в виконанні всіх логічних операцій, але ці помилки дитина може виправити сама, без допомоги дорослого;
- дуже високий – можливість слухати другу людину, виконувати всі логічні операції в формі словесних понять.

Враховуючи вищезазначене визначимо основні особливості соціально-психологічної адаптації дітей із розладами аутистичного спектру до навчальної діяльності [5]:

– початок навчання в першому класі є важливим і відповідальним етапом у житті дитини. В цей час відбувається багато змін. Це не лише нові умови життя та діяльності, але й нові знайомства, стосунки та обов'язки. Змінюється соціальна позиція: дитина перетворюється з просто малюка на школяра. Також змінюється соціальний інститут виховання і навчання: тепер це не дитячий садок чи бабуся, а школа, де навчальна діяльність стає провідною, обов'язковою, соціально значущою та оцінюваною. Цей етап розширює права і обов'язки дитини, впливаючи на її взаємодію з навколишнім середовищем;

– життя дитини радикально змінюється: усе підпорядковується навчанню, школі та шкільним справам. Кожен день наповнений новими враженнями та завданнями, що вимагають від нього максимальної уваги та зосередженості. Шкільний розклад стає основою для організації дня, а навчальні матеріали — основним джерелом знань та вмінь. Заходи з друзями і сімейні події часто узгоджуються зі шкільним графіком, адже освіта стає пріоритетом номер один. У цьому новому світі шкільний ранок, уроки та домашні завдання займають центральне місце, визначаючи ритм і темп життя дитини;

– процес адаптації дитини до школи не відбувається миттєво. Потрібно не один день і не навіть один тиждень, щоб повністю звикнути до нового середовища. Це досить тривалий процес, який зумовлений значним напруженням усіх систем організму. Лише після 5-6 тижнів поступово підвищуються та стають більш стійкими показники працездатності, а дитина відчуває менше напруження та тривожності. Цей період вимагає терпіння та підтримки з боку батьків та вчителів, оскільки адаптація до нових умов навчання — це важливий етап у розвитку кожної дитини;

– процес адаптації до школи може мати різний перебіг залежно від стану здоров'я, сімейної ситуації та того, чи відвідувало дитячий садок. Для деяких дітей перехід до школи може бути плавним та безпроблемним, адже вони вже мають певний досвід спілкування з однолітками та вчителями. Однак для інших це може бути складним випробуванням, особливо якщо вони не мали попереднього досвіду відвідування дитячого садка або мають певні проблеми зі здоров'ям. У таких випадках діти можуть потребувати додаткової підтримки та уваги з боку батьків,

вчителів та шкільного колективу. Тому важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини під час її адаптації до нових умов життя;

– безумовно, досвід перебування в дитячому закладі значно полегшує адаптацію першокласників до школи порівняно з тими, хто не мав такого досвіду. Діти, які відвідували дитячі садки, вже звикли до тривалого перебування в колективі та сталого режиму, що дозволяє їм легше впоратися з новими умовами навчання. Вони мають більше досвіду спілкування з однолітками та вчителями, що сприяє швидшій адаптації в шкільному середовищі. Також ці діти зазвичай краще впораються з розумовими та фізичними навантаженнями, оскільки мають певну підготовку до шкільних вимог. Але навіть для них перший клас може бути викликом, тож підтримка з боку батьків і вчителів завжди важлива для успішної адаптації.

Як показує аналіз сучасних науково-педагогічних розвідок, а також основоположних засад Концепції «Нова українська школа», в сучасній загальній та спеціальній педагогіці пріоритети і результати навчання зміщуються від досягнень певного рівня знань, умінь і навичок до оволодіння особистістю сукупністю різних компетентностей, що дозволяють учням успішно адаптуватися в соціумі [2]. Відтак, успіх самостійності дітей РАС безпосередньо залежить не тільки від засвоєння знань, умінь і навичок, а й від того наскільки дитина оволодіє соціально значущими компетенціями, якими вона зможе скористатися у самостійному житті.

Володіючи певним багажем способів діяльності та спілкування, молодший школяр з РАС зможе долати життєві труднощі, буде здатним активно взаємодіяти з навколишнім світом, зможе отримати можливість і знайти своє місце в житті. Тому формування соціально значущих компетенцій по праву можна вважати одним із пріоритетних завдань навчання і виховання молодших школярів з РАС в умовах інклюзивного середовища [5].

Сім'я відіграє ключову роль у житті кожної дитини, а для дітей з РАС її роль стає ще більш важливою. Сім'я може надати дитині з РАС: Для дитини з РАС сім'я має бути осередком любові, прийняття та розуміння. Це місце, де вона відчуває себе в безпеці, де її емоції та потреби визнаються та поважаються. Сприятлива сімейна атмосфера дає дитині з РАС відчуття стійкості та впевненості, необхідні для подолання труднощів та розвитку нових навичок.

Дітям з РАС часто буває складно розпізнавати та виражати свої емоції. Сім'я може допомогти їм у цьому, навчаючи їх називати свої емоції. Саме члени сім'ї можуть слугувати зразком для наслідування для дитини з РАС, демонструючи їй, як поводитися з іншими людьми, виражати свої емоції та спілкуватися. Сім'я може створити домашнє середовище, яке відповідає потребам та особливостям дитини з РАС. Це може включати структурований розпорядок дня, місця для занять та релаксації, а також спеціальні зони для зберігання іграшок та інших об'єктів.

Також сім'я може надати дитині з РАС можливості для практики соціальних навичок у безпечному та контрольованому середовищі. Сім'я може організувати ігри, заняття та сімейні виходи, які сприяють соціальній взаємодії та розвитку навичок спілкування. Це може включати в себе рольові ігри, групові заняття, настільні ігри та спільні екскурсії.

Сім'я може допомагати дитині з РАС в освітньому процесі, стимулюючи її навчання, допомагаючи з виконанням домашніх завдань та відвідуванням додаткових занять або терапій. Сім'я виступає опорою для дитини в періоди кризи, змін та адаптації до нових умов. Її підтримка та розуміння можуть значно полегшити процес пристосування до нових умов.

Ефективна соціально-психологічна адаптація дитини з РАС потребує комплексного підходу, який поєднує в собі зусилля сім'ї та фахівців. Сім'я повинна активно співпрацювати з психологами, логопедами, ерготерапевтами та іншими фахівцями, щоб розробити та реалізувати індивідуальний план адаптації для дитини. Це може включати в себе участь у обговоренні стратегій, надання інформації про поведінку дитини вдома та виконання рекомендацій фахівців.

Аналіз певних наукових досліджень показав, що сім'ї, які активно залучені до життя своїх дітей з РАС, сприяють їх кращій соціально-психологічній адаптації. Діти з РАС, які ростуть у сприятливих сімейних умовах, частіше [3]:

- мають кращі соціальні навички та навички спілкування.
- краще розуміють та регулюють свої емоції.
- мають вищу самооцінку та впевненість у собі.
- краще навчаються та досягають успіхів у закладі освіти.
- мають кращі шанси на успішне життя в дорослому віці.

Тобто позитивна роль сім'ї в соціально-психологічній адаптації дитини з РАС має довгостроковий вплив на її життя. Діти, які виростили в сприятливих сімейних умовах, частіше досягають кращих результатів у

навчанні, мають вищу самооцінку, впевненість у собі та кращі шанси на успішне життя в дорослому віці.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що розлади аутистичного спектру відносяться до групи станів, пов'язаних з розвитком нервової системи, та є комбінацією якісних порушень у сферах соціальної взаємодії та комунікації, характеризується обмеженими і повторюваними моделями в поведінці, інтересах і діяльності.

Соціально-психологічна адаптація – це процес звикання дитини до шкільних порядків, до нового для дитини середовища, до нових умов життя. Процеси адаптації спрямовані на збереження гомеостазу тобто рухливо-урівноваженого стану будь-якої системи, де рівновага зберігається її протидією зовнішнім і внутрішнім факторам, що порушують цю противагу.

Сім'я відіграє незамінну роль у житті дитини з РАС. Створюючи атмосферу любові, підтримки та розуміння, моделюючи соціальну поведінку, надаючи емоційну підтримку та співпрацюючи з фахівцями, сім'я може значно покращити соціально-психологічну адаптацію дитини та допомогти їй досягти успіху в житті.

Важливо зазначити, що не всі сім'ї мають однакові ресурси та можливості. Деякі сім'ї можуть потребувати додаткової підтримки з боку держави, громадських організацій та інших фахівців.

Список використаних джерел

1. Адаптація дитини до школи : психол. інструментарій / упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ : Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
2. Базима Н. В. Теоретичне вивчення проблематики аутизма : збірник наукових праць. URL:<http://journals.uran.ua/apppfo/article/view/53003/489> 25 .
3. Воробей О., Бобир Р. Місце дитини-аутиста в сучасному Українському суспільстві. Етнічна історія народів Європи. 2012. Випуск 37. С. 79-82.
4. Дитячий аутизм. Хрестоматія : навч. посібник для студентів / укл. Л. М. Шипіцин. Харків, 2011. 368 с.
5. Навчання та виховання дітей розладами аутичного спектра : методичний посібник / укл. : Л. О. Прядко. Суми : НВВ СОІППО, 2016. 60 с.
6. Ранній дитячий аутизм : навчально-методичний посібник / А. П. Чуприков, М. І. Винник, Я. Т. Багрій. Івано-Франківськ : Вид-во Івано-Франківської державної медичної академії, 2005. 48 с.